

számára is maradandó olvasmányélményt nyújthat. A Móra Kiadó ugyanis a Móra Klassz-sorozat részeként publikálta a könyvet, mellyel a 13+-os korosztályt kívánják elérni. Az angol és német könyvpiacot szemlélve nem találtam olyan kiadót, amely kimondottan a young adult korosztálynak kínálná ezt a kötetet, a Móra vállalása ezért is bátor és újszerű. A sorozatban azonban nem ez az egyetlen meglepő tétel: itt szerepel például a *Frankenstein* is, amely B. W. Aldriss és D. Wingrove a sci-fi történetéről írott monografikus igényű munkája, a *Trillió éves dáridó* szerint az első olyan szépirodalmi mű, amely a sci-fi tematikába illeszthető. A kiadó jól ismerte fel, hogy a *Kiberiáda* egyfajta „bevezetés a sci-fibe” gyanánt is olvasható, így a tematikában kevésbé járatosak számára is érdekes lehet. Ahogy Vásárhelyi Lajos írja a Stanisław Lem halálára írott nekrológjában: „Ez a könyv a fantasztikus irodalomban egyedülálló, olyan, mint amikor egy nagy zeneszerző könnyed kis darabokat ír gyerekek számára azért, hogy megkedveljék a zenét. [...] Meg lehet tanulni belőle az irodalmi formákat, a sci-fi patronokat, szabályokat és fordulatokat.” [Vásárhelyi Lajos: *Utó-szó Stanisław Lem távozására*, SF Műhely a speculative fiction irodalomról, Győr, SFportal.hu, 2006, 125–126.] Mint könyvtárgy is vonzó lehet: az igényes, könnyen olvasható tipográfia és a sorozattervező, Herbszt László színes és részletgazdag borítója is arra csábíthatja a fiatal olvasókat, hogy belelapozzanak a kötetbe.

„A tudat iszonyú csapdának bizonyult, amelybe könnyű bemenni, de kijönni belőle lehetetlen.” Stanisław Lem *Kiberiádájának* ez az aforizmaszerű mondata mintha a teljes kötet olvasói-értelmezői stratégiájáról is szólna: nem nehéz eltévedni benne. És nemcsak azért, mert oda-vissza bebarangoljuk az egyre táguló univerzumot, hanem azért is, mert akár egy bekezdésen belül is számos olyan dilemmával kell szembesülnünk, amelyeket tudósok sokasága próbál évtizedek vagy évszázadok óta megoldani. Galaktikus kaland ez a javából, ráadásul útikalauz nélkül – mégis érdemes belevágni. (Móra)

LAPIS-LOVAS ANETT CSILLA

Micimackó, gonosz öreg medvém!

MENNYEK ÉS POKOL. SZÍNPADI MESÉK, TÖRTÉNETEK GYEREKEKNEK ÉS FELNŐTTEKNEK; SZERK. ÉS FORD. PÁSZT PATRÍCIA

A *Mennyek és pokol* című mesedráma-válogatás 2021-ben jelent meg a Móra Kiadó gondozásában, amelynek nem titkolt célja a mai lengyel drámairodalom népszerűsítése Magyarországon.

A mai lengyel fiataloknak szánt drámairodalom több nehézséggel is küzd. Az első probléma, hogy bár számos gyermekeknek szóló könyv jelenik meg, kevés köztük a színházi darab. Ezért a gyermekdrama népszerűsítésének érdekében előfordul, hogy a színházak veszik át a kiadók szerepét, megjelentetik azokat a szövegeket, amelyekben a kiadók nem látnak perspektívát. Emellett pedig a „Dialog” periodika

biztosít megjelenési lehetőséget a drámáknak. Azonban gyakran ez is kevésnek bizonyul, ezért a szerzők közvetlenül küldik el műveiket a színházaknak, vagy saját weboldalukon teszik közzé a szövegeket. További komoly problémát jelent, hogy kevés reflexiót találunk a gyermekdrámákról, illetve kevés irodalomtudós foglalkozik ezzel a műfajjal [Halina Waszkiel, *Współczesna dramaturgia dla dzieci i młodzieży – między literaturą a teatrem*, Bibliotekarz Podlaski, 2016/2, 29–31, ford. K. A.].

A lengyel drámairodalomban a vázolt problémákhoz képest dinamikusan bontakozik ki egy új dramaturgia a gyerekeknek és a fiataloknak. Egyrészt jellemző rá, hogy visszanyúl a tradicionális dramaturgiához: régebbi darabokat adnak elő új köntösben, másrészt viszont egyre több az olyan szerző, akik új szövegeket alkotnak a fiataloknak. Olyan témákkal foglalkoznak, amelyek megmozgatják a nézőt, modern, mai nyelvet használnak, gyakoriak a szójátékok, a mese–parafrázisok, és rendszerint sok humor is található bennük. Gyakori téma a másság, a tolerancia és a bonyolult családi kapcsolatok. Ezek a darabok nemcsak a gyerekeknek, hanem a felnőtteknek is szólnak: a gyerekek problémái más megvilágításba kerülnek, a szülők/felnőttek a gyerek perspektívájából láthatják a fiatalok gondjait, ezáltal a darab közelebb hozhatja az idősebb és a fiatalabb korosztályt, beszélgetések kiindulópontjává válhat, és segíthet a kapcsolatok építésében [*Młodego widza nie da się oszukać. Agnieszka Szymańska o teatrze dla dzieci i młodzieży*. Interjú Agnieszka Szymańską, cultura.pl, 2018. 05. 29.].

A *Mennyek és pokol* tíz drámafordítást tartalmaz, amelyeket összeköt az utazás motívuma, amely nem csak fizikai helyváltoztatást, hanem belső utazást, identitáskeresést is jelent. A művek arra összpontosítanak, hogyan boldogulnak a fiatalok a hétköznapi életben, milyenek látják a világot, a felnőtteket, hogyan próbálják meg kezelni a hétköznapi konfliktushelyzeteket, amelyeknek legtöbbször ők maguk az elszenvedői. A darabok között további közös motívumok fedezhetők fel: az elmagányosodott gyermek, a diszfunkcionális vagy csonka család, a megfordult szerepek: a legtöbb esetben a gyerekek érettebben és felelősségteljesebben viselkednek, mint a felnőttek.

Az egyik legmeggrázóbb darab a kötetben Radosław Figura *Kép* című drámája. Ősi toposzt dolgoz fel a szerző: Baška, a gazdag lány és Jacek, a szegény, hányatott sorsú fiú közel kerülnek egymáshoz, de ezúttal a happy end elmarad. Ezek a fiatalok már nem hisznek a tündérmesékben, vagy abban, hogy a sorsuk jobbra fordul. A két különböző társadalmi és anyagi helyzetű fiatalban azonban több közös is van: mindketten rendkívül magányosak, a szülőkkel nem találják a hangot, kortársaik nem fogadják be őket. Jacek folyton az osztálytársai és a tanárnő célpontjává válik, csak azért, mert szegény és rongyos ruhákban jár. Az otthoni körülmények tragikusak: mindkét szülő alkoholista, a gyerekekkel szemben csak elvárásaik vannak, azonban ők még egy íróasztalt sem tudnak biztosítani Jaceknek, ahol a házját megírhatná. Mindeközben rendkívül álszent az a viselkedés, amelyet a szülőktől láthatunk: azt állítják, hogy mindent megtesznek azért, hogy rendes embert faragjanak Jacekből, amennyire csak tőlük telik, mindent megadnak neki, de számukra mindig az alkohol az első. A szülők tanulatlanok és kegyetlenek, a gyereknevelésről középkori elképzeléseik vannak, megdöbbentő az anya kérdése a pszichológushoz: „Mondja meg egyenesen: verjük vagy ne verjük?”

Baška helyzete sem különbözik Jacekétól, annak ellenére, hogy a lány értelmiségi, gazdag családból származik: az anya pszichológus, az apa pedig agyonhajszolt ügyvéd.

Ez a család is működésképtelen: Lipskiné meg van győződve arról, hogy a túlórázó férje megcsalja, a férje és közte lévő konfliktusba pedig még Baškát is bevonja: nyíltan beszél a megcsalásról a lánya előtt, ráveszi, hogy megkérdezze Lipskit, van-e valakije. Annak ellenére, hogy a Lipski család egy más társadalmi réteget képvisel, sok a hasonlóság Jacek családjával: a szülők nem figyelnek a gyerekükre, Baška hiába akar jól cselekedni, ahogy az anyja tanította, csak szidás jár érte, ebben a családban a tettegességig fajul a konfliktus: a féltékenységtől kikészült anya megpofozza Baškát, amikor az felhívja a figyelmét arra, hogy felnőttként neki kellene megoldani a problémáit. A darab egyik riasztó szereplője a tanárnő, aki szinte mindig migrénnel küzd, és az osztálytársakkal szövetkezve Jacek egyik legfőbb kínozója. Rendszeresen megalázza a fiút, butának, problémás tanulónak könyveli el, aki egy nap biztosan embereket fog lemészárolni. Semmilyen együttérzés, segítő szándék nincs benne Jacek iránt, pozíciójából fakadóan pedig minden lehetőséget meg is ragad, hogy a fiút bántsa és porig alázza.

Baška és Jacek jogosan érezhetik úgy, hogy ebben a világban nem találnak segítséget, hogy egyedül kell boldogulniuk. Ő ketten érettebben viselkednek, mint a szüleik, kiállnak egymásért, segítik egymást a társadalmi és anyagi különbségek ellenére is. A helyzetből is csak egy kiutat látnak: menekülni ebből a világból, és közösen elindulni oda, ahol a végtelen szabadság vár rájuk.

Marta Guśniowska *Aki...* című művében szintén egy nehéz sorsú, magányos gyermek történetét ismerhetjük meg. Az *Aki...* klasszikus mesei elemmel operál: a hős elindul, hogy megtalálja valakit. Az utazás a hős önmegismerésének útjává válik, a vándorlás során felnő, metamorfózison megy át, hogy végül megtalálja az élet értelmét. Propp a mesék vizsgálata során megállapította, hogy a hőst mindig valamilyen hiány indítja útra, ez lehet anyagi hiány, társadalmi vagy lelki probléma. Aki vándorútjának közvetlen oka édesanyja halála. A fiú elindul megkeresni az apját, a vándorlás során pedig számos kalandba keveredik. Mint a tradicionális mesékben, Aki is képes kommunikálni az állatokkal és a tárgyakkal, gyors észjárású, bátor és nemes lelkű.

Aki menekülésképpen a történeteket a mese szűrőjén keresztül látja és értelmezi: az apja nem elhagyta a családot, hanem kalóznak állt, édesanyja nem kórházba, hanem Hetedhétország Medikuspalotájába került, a nagybácsi nem alkoholista, hanem mágikus elixírt fogyaszt, a gyermekotthon pedig nem lehet valami szörnyűséges hely, hiszen édességekből épült. A legrosszabb ellenfelek, akikkel Akinek szembe kell néznie, azok a felnőttek, akik tárgyként kezelik a gyerekeket.

Az utazás, a kalandok, a keresés egyértelműen mutatják a mű mesei gyökereit, az eltérés a tradicionális meséktől a főhős céljában keresendő. Míg a hagyományos mesékben általában a szülő–gyerek kapcsolatok a hatalom és az alárendeltség viszonyán alapulnak, vagyis a fiúk bebizonyítják apjuknak érettségüket, férfiaságukat, bátorságukat, a lányok pedig alárendelik magukat a szülők akaratának. Itt azonban más a helyzet: Aki azért indul útnak, hogy megkeresse apját, és meggyőzze a visszatéréséről. A fiú abban a naiv reményben teszi ezt, hogy a találkozás sikeres lesz, és visszaszerzi boldog, teljes életét. Mire a találkozásra sor kerül, Aki már meglelt férfi, az elgyötört Apa pedig átvitt értelemben és szó szerint is a Lehetőségek Tengerének mélyén ragadt, ahonnan nincs visszatérés. Aki azonban nem tör össze, felelősséget vállal magáért és a jövőjéért, mint egy felnőtt ember. Utolsó monológjában Aki

elmeséli életét, amelyet közösen élt át a Királykisasszonnyal: közös házuk, családjuk volt, amely végre teljes volt, mesél az öregkorról, majd végül a halálról, amely egy kipukkanó szappanbuborék formájában jelenik meg [Agata Drwięga, *Po co nam dziś baśnie? Elementy baśniowej tradycji w polskiej dramaturgii dla dzieci i młodzieży*, literatura ludowa, 2020/4–5, 56–58, ford. K. A.].

Az utazás, önmagunk megismerésének egy újabb változatát meséli el Jarosław Jakubowski *A Mókus-Leány története* című darabja. A főszereplő, Valaki, aki tulajdonképpen lehetne bárki, összetalálkozik a Mókus-Leánnyal, és közösen elindulnak az erdőbe. Az erdőben Valaki találkozik az Árnyal, ami tulajdonképpen nem más testesít meg, mint Valaki tudatalattiját: az elfojtásait, a szunnyadó rossz és sötét oldalát. Valaki, az Árny által felbujtva, radikálisan megváltoztatja a viselkedését: harapóssá válik anyjával és nővérével szemben, nem tanul, abuzálja, bántalmazza a társait, és a helyzet odáig fajul, hogy javítóintézetbe akarják küldeni. Ekkor Valaki újra ellátogat az erdőbe, találkozik a Mókus-Leánnyal, aki ezúttal fél Valakitól, és szomorú a barátja viselkedése miatt. A Mókus-Leány viszont tudja, hogy Valaki nem eredendően gonosz, csak az Árnynak sikerült őt manipulálnia, mert „[k]ihasználta a félelmedet és gyűlöletté változtatta”. Végül Valakinek sikerül legyőzni az Árnyat, illetve integrálja magában, mert hiszen, „[a]kit az Árny megmérgezett a Valaki mindig szívében fogja hordozni egy darabkáját”. Valaki viselkedésének megváltozása egy tünet: lázadással, erőszakkal reagálnak a gyerekek a magányra vagy az elutasítottságra. Nem véletlenül hivatkozik az Árny arra, hogy Valaki apja elhagyta a családot, aminek biztosan a fiú volt az oka: lúzernek nevezi Valakit, aki szégyent hozott az apja fejére, ezért senki nem szereti őt. Az Árny kihasználva Valaki bizonytalanságát, lelki traumáját, rossz útra tereli a fiút, de Valakinek végül sikerült visszatalálnia önmagához, hiszen „Ő nem rossz [...] Csak eltévedt”.

Az ellenállás és a rosszalkodás mint gyermeki válasz jelenik meg Dorota Masłowska *Hogyan lettem boszorka* című darabjában. Ebben a műben is fellelhető a vándorlás motívuma, itt egy gonosz boszorka útját ismerhetjük meg, aki gyermekeket keres a vacsorájához. A boszorka azonban szigorú diétán van: csak rossz gyerekeket használhat fel a leveséhez, mert a jó gyerekek húsa mérgező számára. A rossz gyerek, akit a banya keres, a nézők között van, már az előadásra is tévedésből érkezett, és a jelenet alatt végig az iPhone-ján pötyögött (a mamájával együtt), zörgött a zacskóval, chipset és csokoládét tömött magába. Megtudjuk, hogy a fiút Bogusnak hívják, és mintapéldánya – szüleivel együtt – a fogyasztói társadalomnak. Masłowska éles kritikáját adja a mértéktelen fogyasztásnak, bemutatva Bogus szüleit, akik a Még, Még, Még & Még, Még, Még Kft.-nél dolgoznak, akiknek soha semmi nem elég, mindig csak egyre több és több dolgot halmoznak fel. Ennek a felhalmozásnak az ára a végtelen munka, amelynek Bogus issza meg a levét: az elhanyagolt, magányos fiú folyton lázad és követel, hogy felhívja magára a figyelmet, a szülők pedig tévesen értelmezik ezt a viselkedést. Nem értik, hogy Bogus romboló tevékenysége figyelemfelkeltés, segítségkiáltás, a szülők pedig mindent megvesznek neki, hogy lecsillapítsák. Ez azonban öngerjesztő folyamattá válik: minél több mindent megkap Bogus, annál követelőzőbbé és nehezen kezelhetővé válik, ezért még több dologgal halmozzák el a szülők.

A darabban Masłowska sok márkát és céget említ név szerint, például: Lidl, Tesco, Heineken, valamint megnevez gyerekjátékokat is, mint Barbie, Monster High, Furby, de a legkarakterisztikusabb kutyü talán az iPhone. Ez a márkamánia átgyűrűzik

a boszorkányok világába is, ahol szintén az ikonikus „i” betű áll a termékek nevében, például: iPudAir. Ez nyilván ironikus, humoros színezetet ad a darabnak, de felmerülhet a kérdés, hogy vajon tíz év múlva is ismerni fogják a nézők/gyerekek ezeket a tárgyakat, hiszen a divat folyton és gyors ütemben változik.

Masłowska is úgy gondolja, hogy a gyerek nem eredendően rossz, hanem a körülmények teszik azzá. A mértéktelen fogyasztás megnyomorítja az embert, felhalmozásba üldözi, amelyhez elő kell teremteni a pénzt, ezért éjt nappallá téve kell dolgozni. Ez pedig rányomja a bélyegét a családi kapcsolatokra, a szülők túlhajszoltak, a gyerekek pedig elmagányosodnak, ami viselkedészavarhoz, identitásválsághoz vezethet.

A következő történet főszereplője Jeremi, egy átlagos tinédzser. Jeremi nagy utat jár be, hiszen kénytelen maga mögött hagyni a virtuális teret, és boldogulnia kell a való életben. Szymon Jachimek *Jeremi összekapja magát*. LOL című darabja egy átlagos lengyel városban játszódik, a szereplők pedig átlagos tinédzserek. Mindennapjaikat a számítógép előtt élik, videojátékoznak vagy különböző platformokon tartják egymással a kapcsolatot. Ami azonban sikerül a virtuális térben: szellemes, humoros, pörgő párbeszédet váltanak egymással, az a való életben már nem megy ilyen könnyen. Jeremi a személyes beszélgetések során megkukul, introvertálttá és szűkszavúvá válik. Önmaga legyőzésének útján barátja indítja el, akinél daganatot diagnosztizálnak, és ez arra sarkallja Jeremit, hogy apja rábeszélésének engedve koncertet szervezzen a fiúnak. Ezt azonban nem lehet lebonyolítani, csak a virtuális térben, Jereminek erőt kell vennie magán, le kell rombolnia a korlátait, és meg kell tanulnia élőben beszélni, például Soniával, aki a fellépő zenekar énekesese, és nem mellesleg Jeremi vágyának tárgya. De Jeremi összekapja magát, és a darab végére a közönség elé is ki tud állni, és beszédet is mond, Soniával élőben is jól alakulnak a dolgok, Jeremi pedig végre kikapcsolhatja az okostelefonját.

Jeremi családjáról is érdemes néhány szót ejteni. Az első jel, amely arra utal, hogy valami nincs rendben, az Jeremi telefonbeszélgetése a születésnapos nagymamával. Jeremi kelletlenül köszönti fel a nagyit a telefonban, hamar lerázza, csak szabadulni akar tőle. A szülők aggódnak Jeremiért, aki egész nap a gép előtt ül, de Jeremi visszavág azzal, hogy ők is ezt csinálják. Itt viszont nem csattan pofon – nem úgy, mint Lipskiéknél a *Képben* –, ugyanis a szülők próbálnak kommunikálni Jeremivel, felhívni a figyelmét a virtuális világ veszélyeire. Emellett azt látjuk, hogy a szülők szeretik egymást, illetve apa és fia között is szoros a kapcsolat, hiszen egy jelenetben sikerül dűlőre jutniuk, kompromisszumot kötnek, és egymás iránti szeretetüket is képesek kimutatni és szavakba önteni.

Maria Wojtyśzko *Mennyek és pokol* című művében ismételen egy csonka családdal ismerkedünk meg. A történet szereplője a mama, DJ Menni Fog, aki egy fellépésről hazaindulva balesetben elveszíti az életét, így kénytelen magára hagyni hét éves fiát, Tádit. Mama a mennybe kerül, de ott vitába keveredik szinte mindenkivel, mert nem akarja elfogadni a tényt, hogy meghalt. Mama nagyon vagány, határozott nő, aki fiatalos szlenget használ, lyukat beszél mindenki hasába, és nem tanúsít tiszteletet sem Szent Péter, sem Isten iránt: kínos kérdéseket tesz fel neki háborúkról, szegénységről, fehéroroszországi politikai foglyokról, ezért Isten leküldi a Mamát a pokolba.

Mama a pokolban sem hagy nyugtot senkinek, először Szurkoskát készíti ki idegileg. Szurkoska egy szerencsétlen ördög, akit kivetnek a többiek maguk közül, mert nem

tudja rendesen végezni ördögi teendőit, például: nem tud rendesen felnégyelni senkit, a vér láttán elájul. Mama és Szurkoska beszélgetéséből kiderül, hogy szigorú hierarchia uralkodik a pokolban, az ördögöknek nincsenek jogai, amin a Mama felháborodik, és Szurkoskát lázadásra ösztönzi. Szurkoska is szívesen megszökne a pokolból, de anyja, Mánja, próbálja ezt megakadályozni. Toxikus kapcsolat van közöttük, Mánja folyton manipulálni akarja Szurkoskát, a lelkére hatni, érzelmileg befolyásolni, és a szerencsétlen, bizonytalan ördög nagyon nehezen szabadul az anya hálójából. Mánja és Mama egymás ellenpontjai: Mama még az ördöggel is képes ujjat húzni, megkérdőjelezi az élet rendjét, elutasítja a halált, hogy visszajusson Tádihoz, akinek minden bizonnyal szüksége van rá. Ehhez képes Mánja lelkileg terrorizálja Szurkoskát, akit nyomaszt anyja viselkedése, és szabadulna tőle, ha tudna. Ebben az esetben sokkal inkább Mánjának van szüksége a gyerekére, az idők végezetéig magához láncolná Szurkoskát.

Mama egy igazi harcos, aki kalandja során felforgatja az egész poklot, megismeri soha nem látott apját, megbocsátja neki, hogy elhagyta, Szurkoskát megmenti anyjától, és még Istennel is dülőre jut. Így már elköszönhet Táditól, akivel élete végéig a zenén keresztül fogja tartani a kapcsolatot.

Robert Jarosz *A hordóban nevelt fiú* a klasszikus drámákat idézi a történet lineáris felépítésével. A darab kezdetén a narrátor, Kutya elmeséli a világ keletkezéstörténetét. A történet az emberekről szól, akik fákon, paradicsomi körülmények között éltek. A mese felidézheti bennünk Ádám és Éva történetét is. A történet Anyáról és Apáról szól, akik meg akarják óvni fiukat a világtól, ezért a fondorlatos, szinte mefisztói Kutya azt javasolja nekik, hogy dugják be egy hordóba, és neveljék fel abban a gyereket. Amikor a fiú felnő, és kinövi a hordót, a szülők elküldik, hogy szerezzen pénzt. A fiúnak semmilyen fogalma sincs a világról, hiszen a szülők nem tanították meg semmire. Teljesen életképtelen, nem ismeri sem a pénzt, sem a gazdagság fogalmát, így a szülők elvárásának is képtelen megfelelni.

Ebben a történetben is egy diszfunkcionális családot ismerünk meg. A szülők hordóban (burokban) nevelt gyereke képtelen felnőttként boldogulni a nagyvilágban. A felnőttek nem tanították meg semmire, csak elvárásokat támasztanak felé. Óvták mindentől, de éppen ezzel a túlféltéssel ítelték a gyerekeket halálra. Miután tudtán kívül megöli szüleit, a fiú visszavágyna a hordóba, de az „ártatlanságát” már elveszítette, így nem térhet vissza a Paradicsomba.

A kötet záró darabja, Malina Prześluga *Debil* című műve nagy visszhangot váltott ki Lengyelországban. Vajon átveheti-e a hangot, megszólalhat-e egészséges ember sérült, fogyatékos emberek nevében? Tud-e hiteles lenni, tud-e közvetíteni egészségesek és sérültek között? Az viszont tény, hogy Prześluga volt a lengyel drámairodalomban, aki először tett meg narrátorra szellemileg sérült szereplőt, ami nagyon fontos lépés, hiszen a valódi életben a mindennapi felügyeletet és ellátást igénylőknek nem halljuk a hangját.

A történet főszereplője a negyvenéves, értelmi fogyatékos Misi. A szülei gondoskodnak róla, állandó felügyeletet igényel, egyedül szinte semmit nem tud megcsinálni. Szereti a levest, a tévét és a *Micimackó* szereplőit. Amikor biztonságos helyre vágyik, a Százholdas Pagonyba menekül, ahol Malackával, Fülelssel és Bagollyal beszélget. Ezekben a beszélgetésekben nagyon fontos kérdések kerülnek napirendre: vajon minden ember jó? Hogy lehet áttörni a falat, amely elválasztja az egészségeseket

a fogyatékosoktól? Vajon minden fogyatékkal élő automatikusan jó? Amikor Misi a darab végén megismeri a vak Melnik Albertet, rájön, hogy a való életben ez nem így van. Egy felnőtt fogyatékos, még ha az értelmi szintje meg is ragad egy gyerek szintjén, nem törvényszerűen kedves vagy jó gyerek. Misi felnőtt férfi, bonyolult érzésekkel, különböző igényekkel, önállósodási vágya pedig könnyen átválthat agresszióvá.

Misi gyakran nem tudja kifejezni magát a való világban, azonban belső monológjában minden tiszta és érthető. Misi gondolkodik, ért, egyetértésbe kerül önmagával, gazdag képzelőereje van. A szerző több perspektívát is megszólaltat Misi által: előfordul, hogy értelmi fogyatékosként fejezi ki önmagát, néha pedig azok nézőpontjából, akik egészségesek, de nem értik a sérültek szükségleteit. Misi azt mondja, hogy rémes családot alkotnak, de nem ő látja így őket, hanem a körülöttük lévő emberek. Lestrapált anyja, agyonhajszolt apja és a fogyatékos fiú elutasítottságot, undort vált ki az emberekből. De amíg anyja sminkelte magát, és igyekezett jól kinézni, az emberek megszólták. Hogy nézhet ki jól az, akinek az egész életét fogyatékos gyereke köti le? Akinek fogyatékos a gyereke, annak szükségszerűen elgyötörtnek, folyton fáradtnak kell lennie.

Ahogy Misi elnyerte a szabdságát, könyörtelen diktátorrá változott. Az elszigeteltség, a meg nem értettség ide vezethet, és rámutat arra, hogy körülöttünk mások is élnek, akiknek szintén saját jogaik vannak. Prześluga önmagával is számolt: „Megölni mindenkit, aki segíteni akart nekünk úgy, hogy küldött egy esemest! Megölni az építészeket, akik az aluljárókat, pályaudvarokat s nyilvános tereket tervezik! Durr! Durr! [...] Megölni a színészeket, akik abnormálisokat vagy bénákat játszottak, akik meglesnek bennünket, hogy jól szereplhessenek, Leonardo DiCaprio! Dustin Hoffmann! John Malkovich! Al Pacino! [*És a Misit játszó színész neve.*] [...] Megölni mindenkit, aki forgatókönyvet, könyvet, darabot, riportot, reklámot, dalt ír rólunk, mert azt hiszi, hogy nekünk segít vele!”

A történet tükröt tart a társadalom elé, a szerző pedig önmagát is megkérdőjelezi: vajon tényleg segítünk ezeken az embereken? Vajon tudjuk, mire van szükségük? Vagy csak mi hisszük azt, hogy segítünk rajtuk? Nem csak arról van szó, hogy a látszólagos segítségnyújtással csak magunkat nyugtatjuk, csak jobban akarjuk érezni magunkat? Hiszen tettünk valamit ezekért az emberekért. De ha levest akar enni, miért akarjuk rakott káposztával tömni?

A kötetben még két mű szerepel, amelyekről nem ejtettem szót: Elżbieta Jodko-Kula *A nagy zöld galiba* és Tomasz Kaczorowski *Lódd rá spiccel* című műve. Ez a két dráma érzésem szerint lazábban kapcsolható az eddig tárgyalt művek problematikájához. *A nagy zöld galiba* könnyedebb hangvételű darab. A konfliktus forrása egy krokodil, akit Vince bácsi küldött postán a családhoz. A gyerekek rejtegetik az állatot, akiről kiderül, tud beszélni, és érző lélek. A darab inkább szórakoztató, humoros, nem tárgyal családi vagy társadalmi problémákat. A Kaczorowski-darab három fiatalról szól, akik fociznak. Elmesélve, hogy mi történt meccs közben a pályán, megismerjük álmaikat és vágyaikat. A vágyakozásaik során felbukkan Zlatan Ibrahimović, az eltökélt focista, aki fiatal sportolóként kitartással és akarattal a csúcsra ért. Zlatan a szereplők példaképe, a spicclövés pedig igazi csúcsbravúr. A beszélgetések során fény derül a szereplők közti rivalizálásra, hogy képzelik el a csapatmunkát, milyen önzetlen játékos.

Zárszóként fontosnak tartom megjegyezni, hogy a kötetben szereplő darabok szinte kivétel nélkül egyaránt szólnak a fiataloknak és az idősebbeknek. Fontos társadalmi, családi problémákat tárgyalnak, amelyek megismerése közelebb hozhatja a különböző korcsoportokat egymáshoz. A fiatalok önmagukra ismerhetnek egy-egy szereplőben, amely az elszigeteltség érzését csökkentheti bennük. A felnőttek pedig utat találhatnak a fiatalokhoz, könnyebben megérthetik őket, azonosulhatnak a fiatalok problémáival, amely által közelebb kerülhetnek hozzájuk, csökkentve a korosztályok közti távolságot. [Móra]

KOCSIS ADRIENN

Beavatás a versélménybe

FENYŐ D. GYÖRGY: *ÚTIKALAUZ A VERSHEZ*

A versolvasás élmény, utazás.

A tanítás ideális esetben olyan alkalmazott irodalomtudomány, amely a befogadó/az olvasó, vagyis a diák élményét helyezi első helyre, és ennek az élménynek az átélését támogatja a műértelmezéssel.

A költészet tanítása tehát igazán szép kihívás. Az alapjai már egészen kiskorban kezdődnek, a gyerekek az első mondókákkal együtt tanulják felismerni a szövegek ritmusát, alsó tagozaton már az érzelmi és képi közelítést próbálgatják, felső tagozaton megjelennek az összetettebb értelmezéshez szükséges történeti és elméleti ismeretek. A középiskolai magyarórák célja elvezetni az intellektuális befogadáshoz, és ezzel együtt megtartani a mű és az olvasó közötti aktív viszonyt, a versolvasás élményét. Az iskola persze nemcsak a magasztos célok, hanem az ellentmondások terepe is: akkor kellene szervesen összeállnia az értő, kritikus olvasóvá nevelés szintjeinek, amikor a tematikusan szerveződő tananyagot felváltja a kronologikus, szigorú irodalomtörténeti egyenesben gondolkozó tanterv, amikor a nagy, sorsdöntő kimeneti vizsga közelsége egyre szorongatóbb.

„Ha az irodalomtudomány vagy az irodalomtanítás nem ad hatékony választ az adott korban, helyen jelentkező megértési problémákra, azaz nem vesz tudomást a frissen centrálissá vált élményartikulációs formákról és várapozásokról, akkor üressé, inadekváttá és érdektelenné válik” – írja Bókay Antal [*Az irodalomtanítás irodalomtudományi modellje = Irodalomtanítás a harmadik évezredben*, szerk. Sipos Lajos, Fűzfa Balázs, Krónika Nova, 2006, 29.]. Tizenöt év telt el a kézikönyv megjelenése óta, ez a tizenöt év hol egy pillanatnak, hol egy évszázadnak tűnik. Az új Nemzeti Alaptanterv, a kötelező törzsanyag aránya növekedésének és az új érettségi követelményeknek az árnyékában a Bókay-mondat talán még súlyosabb. „Kevesebb szövegértést és több lexikális tudást követel majd az érettségi. Egyrészt olyan mennyiségű szöveget kell megismertetni a gyerekekkel, amit nem lehet, vagy csak úgy, hogy a tanár a táblánál magyaráz, és a gyerekek azt leírják, miközben a szövegekkel alig találkoznak. [...] Másrészt az írásbeliben bevezették az irodalmi-műveltségi feladatlapot, ami teljesen indokolatlan: nem olyan az irodalom természete, hogy érdemes lenne tárgyi elemeket